

گسترش اسلام و تشیع در ایران

دکتر محمد رمضان پور

استاد دانشگاه پیام نور

مریم قلیچی پور

(کارشناس ارشد تاریخ تشیع)

سرشناسه	: رمضان پور، محمد، ۱۳۴۱ -
عنوان و نام پدیدآور	: گسترش اسلام و تشیع در ایران / محمد رمضان پور، مریم قلیچی پور.
مشخصات نشر	: مشهد: طنین قلم، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۶ ص.
شابک	: 978-600-8760-42-9
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: اسلام -- ایران -- تاریخ
موضوع	: Islam -- Iran -- History
موضوع	: شیعه -- ایران -- تاریخ
موضوع	: Shiah -- Iran -- History
موضوع	: تمدن ایران -- تاثیر اسلام
موضوع	: Civilization, Iranian -- Islamic Influences
موضوع	: ایران -- تاریخ -- پیش از اسلام
موضوع	: Iran -- History -- To 533
شناسه افزوده	: قلمی پور، مریم، ۱۳۵۶ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶ د ۸۵۳ بر ۱۵/۳ BP
رده بندی دیویی	: ۶۵۵: ۱۷/۹
شماره کتاب شناسی ملی	: ۵۰۰۸۸۵۴

گسترش اسلام و تشیع در ایران

تألیف: دکتر محمد رمضان پور - مریم قلیچی پور
ویراستار علمی: دکتر محمد صادق واحدی فرد
وزیری، ۱۱۶ صفحه، ۲۰۰ نسخه، چاپ اول، بهار ۱۳۹۷
امور فنی و چاپ: جواد تقوی
چاپ: دانشگاه فردوسی مشهد
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۶۰-۴۲-۹

بها: ۱۴۰۰۰ تومان

حق چاپ برای هر یک از مؤلفان محفوظ است.

فهرست

۶	مقدمه.....
۸	پیشینه پژوهش.....
۹	روش پژوهش.....
۱۰	چکیده.....
۱۱	فصل اول: ایران در آستانه ظهور اسلام.....
۱۲	۱-۱. فرهنگ و تمدن ایرانیان.....
۱۳	۲-۱. علم و دانش ایرانیان.....
۱۴	۳-۱. ایرانیان و نجوم و موسیقی.....
۱۵	۴-۱. هنر.....
۱۵	۵-۱. خداشناسی و آزاداندیشی ایرانیان.....
۱۷	۶-۱. سلمان نمونه‌ای از زندگی ایرانی و فرهنگ بالای او.....
۲۰	۷-۱. لغو نژادپرستی و طبقاتی در اسلام.....
۲۰	۸-۱. عجم و مردم ایران در قرآن کریم.....
۲۲	۹-۱. برتری تمدنی و فرهنگی ایرانیان.....
۲۵	فصل دوم: عرب‌ها قبل از اسلام.....
۲۶	۱-۲. عرب‌های قبل از اسلام در نگاه قرآن کریم، نهج البلاغه و روایت.....
۲۶	۲-۲. تفسیر شیخ طوسی از اعراب در قرآن کریم.....
۲۷	۳-۲. توصیف جعفر بن ابی طالب از عرب‌های قبل از اسلام.....
۲۸	۴-۲. وصف عرب قبل از اسلام در نهج البلاغه.....
۲۸	۵-۲. وصف ایرانیان در روایات اسلامی.....

- فصل سوم: روابط اعراب و ایرانیان قبل از اسلام..... ۳۱
- ۱-۳. اعراب از قرن سوم میلادی تا نیمه دوم قرن ششم میلادی..... ۳۲
- ۱-۳. دولت حیره (لخمی ها) و روابط آن‌ها با ایران..... ۳۵
- ۱-۳. هاماوران در «یمن» یا حمیریان و روابط آن‌ها با ایران..... ۳۸
- ۲-۳. پادشاهان حمیر..... ۳۸
- ۳-۳. حدود اوایل سده‌ی ششم میلادی (اصحاب فیل)..... ۳۹
- ۴-۳. ذی یزن (سیف) شاهزاده‌ی حمیری دست‌نشانده‌ی ایران..... ۴۰
- فصل چهارم: بررسی وضع انحطاط ساسانی..... ۴۳
- ۱-۴. دلایل ضعف و انحطاط ساسانی..... ۴۴
- ۱-۴. غلبه ضعف و فساد بر شاهان ساسانی..... ۴۴
- ۲-۴. قدرت روزافزون موبدان و سوء استفاده ابزاری آنان از دین..... ۴۶
- ۳-۴. جدایی طبقات و ساختار غیر متعطف دولت ساسانی..... ۴۹
- ۴-۴. دسته بندی و تنزه جویی دربار ساسانی..... ۵۱
- ۲-۴. آمیختگی دین زرتشت با عادات و افکار تازه..... ۵۳
- ۳-۴. جنگ‌ها و درگیری‌های خونین خسرو ریز استبداد حاکم بر این سلسله..... ۵۳
- فصل پنجم: بررسی جاذبه‌های دین اسلام..... ۵۵
- ۱-۵. جاذبه‌های دین اسلام..... ۵۶
- ۲-۵. ذوق مجاهده در نشر اسلام..... ۵۸
- ۳-۵. جاذبه‌های دین اسلام و شعارهای برابری و برادری اسلام..... ۵۹
- ۴-۵. رفتار ساده و بی‌آلایش سرداران و حاکمان اسلام..... ۶۱
- رفتار سرداران مسلمان..... ۶۴
- ۵-۵. استفاده از عامل تشویق و ترغیب توسط مسلمانان..... ۶۶
- ۶-۵. تعصبات دینی و سخت‌گیری مسلمانان نسبت به زرتشتیان..... ۶۷
- ۷-۵. امدادهای غیبی..... ۶۹
- ۸-۵. اصلاح امور اجتماعی و برابری اجتماعی عرب با عجم..... ۶۹
- فصل ششم: دلایل انتخاب مذهب شیعه توسط ایرانیان..... ۷۳
- ۱-۶. دلایل و بیان نظرات برخی از نویسندگان برای اسلام آوردن ایرانیان..... ۷۴
- ۲-۶. بررسی عوامل ظاهری اسلام آوردن ایرانیان..... ۷۶
- فصل هفتم: مواجهه و برخورد منطقی ایران و اسلام..... ۷۹
- ۱-۷. بررسی شیوه‌ی مسلمان شدن ایرانیان در مناطق‌های مختلف..... ۸۰

۸۳	فصل هشتم: دلایل انتخاب مذهب شیعه توسط ایرانیان
۸۴	۱-۸. بررسی روند تشیع در ایران تا ابتدای خاندان بویه
۸۵	تشیع مولود طبیعی اسلام
۸۷	۲-۸. دوستی اهل بیت (محبوبیت علویان)
۸۷	۳-۸. تدبیر و تقید انجام فرائض دینی علویان
۸۸	۴-۸. مظلومیت علویان
۸۸	۵-۸. شتم ستیز و مبارزه با ظلم شیعه
۸۸	۶-۸. ناراضایت مردم از امویان
۸۹	۷-۸. موالی و گسترش تشیع در ایران
۹۰	۸-۸. حضور امام رضا (ع) در ایران و گسترش تشیع
۹۰	۹-۸. علویان طبرستان
۹۱	۱۰-۸. سیاست مذهبی آل بویه
۹۳	فصل نهم: بررسی مواجهه‌ی منطقی اسلام و ایران در طول تاریخ
۹۴	۱-۹. مواجهه منطقی اسلام و ایران در طول تاریخ
۹۹	۲-۹. تشیع در ایران
۱۰۲	۳-۹. دومین حکومت مقتدر شیعی در ایران
۱۰۵	۴-۹. صفویه؛ آغاز رسمی مذهب شیعه در ایران
۱۰۷	۵-۹. بحث و نتیجه‌گیری
۱۱۳	منابع و مأخذ

پروژه‌ها در باره چگونگی و چرایی ورود مسلمانان به ایران و گسترش نسبتاً سریع دین اسلام در این سرزمین در زون اول هجری، از جمله مباحثی است که هنوز مورد توجه پژوهشگران است. آگاهی از اوضاع سیاسی، مذهبی ایران در آستانه ورود مسلمانان، روحیات و اعتقادات لشکر اسلام در برابر لشکر ایران مهم تر از آن، جذابیت‌ها و مزیت‌های دین اسلام نسبت به دین تحریف شده زرتشتی، مآثر فرهنگی و عوامل ترک آیین قدیم (زرتشتی) و گرویدن به اسلام از سوی ایرانیان و هنمون می‌سازد.

دین اسلام در عهد پیامبر (ص) در سراسر شبه‌جزیره العرب توسعه یافت. با فراگیر شدن آئین اسلام در این منطقه و پذیرفتن آن از سوی عرب‌ها، مسلمانان در صدد نشر اصول اعتقادی خود در میان جهانیان و گسترش قلمرو اسلام برآمدند. البته این عمل از زمان خود رسول الله (ص) با اعزام گروه‌های تبلیغاتی به سراسر دنیا آغاز شده بود.^۱

تاریخ ایران بعد از اسلام، با فتح شهرهای مختلف و مدین به دست اعراب مسلمان آغاز می‌شود. این حادثه‌ی بزرگ باعث تغییرات عظیم در تاریخ ایران است که در مبنای آن تاریخ ایران، به دو بخش بزرگ قبل از اسلام و بعد از اسلام تقسیم شد.

واقعیت‌های تاریخی در گذشته محقق شده است، اما تفسیرها و تحلیل‌های آن (به لحاظ تاریخی) بر اساس دیدگاه و هندسه ذهنی مفسرین و مورخین متفاوت است. در هرمنوتیک جدید هم این بحث مطرح است که متون دینی و ادبی و نیز وقایع تاریخی، بر اساس ذهنیت مفسر، تفسیرهای مختلفی پیدا می‌کنند.

۱. زمانی محجوب، ۱۳۸۸: ص ۱۲۱

۲. صابری همدانی، ۱۳۶۴: ص ۱۰۴

مسأله ورود اسلام به ایران هم یکی از این حوادث است که تفسیرها و تحلیل‌های گوناگونی درباره آن مطرح شده است. برای بررسی مواجهه فرهنگی ایرانی با ورود اسلام، لازم است ایران را در آستانه‌ی ظهور اسلام ببینیم. تحلیل وضعیت ایران به لحاظ فرهنگی، سیاسی و اقتصادی در فاصله‌ی یکصد سال قبل از طلوع اسلام ما را به صورت عمیق به موضوع مورد بحث نزدیک می‌کند. همچنین روابط ایران و اعراب قبل از اسلام اهمیت خاصی دارد و این شناخت ما را به ذهنیت متقابل ایرانیان و عرب‌ها به هم آگاهتر می‌کند. قطعاً ایرانیان تصویری از عرب‌ها داشته، و نیز عرب‌ها هم تصویری خاص نسبت به ایرانیان داشته‌اند.

برخی منشآتین اصرار دارند این پیروزی که باعث حیرت همگان از گذشته تا به امروز شده است را دین شمشیر معنی‌مندند که با قدرت شمشیر وارد کشورهای گوناگون شده است، برخی دیگر معتقدند اسلام جاذبه، خود را دارد، زیرا که هماهنگ با عقلانیت و فطرت است و در مسأله عدالت اجتماعی جذابی، ویژه خود را دارد، و ایرانیان هم اسلام را با آگاهی و معرفت پذیرفته‌اند و با زور شمشیر اعراب، مسلمان نشده‌اند، بلکه روند اسلامی شدن ایرانیان به آرامی و تدریجی و طی دو تا سه قرن رخ داده و کاملاً آناهانه بوده است.

در این رابطه شهید مرتضی مطهری، پیرو این دیدگاه می‌باشد، او معتقد است ایرانی‌ها با سابقه‌ی فرهنگی و فلسفی‌ای که داشته‌اند، اسلام را پذیرفته‌اند. در ایران باستان، پهلویون صاحب فلسفه بودند و حکیم سبزواری هم در منظومه‌اش به این موضوع اشاره کرده است و می‌گوید ایرانیان باستان، فلسفه تشکیک وجود را داشته‌اند. به هر حال سابقه‌ی تمدنی و فرهنگی ایرانیان بالا بود و همین ذهنیت موجب شد که آنها، اسلام را یک دین پیشرفته، عقلانی و هماهنگ با فطرت ببینند و آن را بپذیرند.

با توجه به موارد اشاره شده و مقتضای زمانه، روشنگری در این زمینه بیش از پیش نیاز به پژوهش دارد. لذا این اثر می‌تواند پاسخگوی دلایلی باشد که باور فتح کشورها با قدرت نظامی ممکن است ولی اشاعه‌ی عقیده و دین با زور و اجبار آن، به صورت همگانی میسر نیست.